

Toevoeging aan de Rotterdamse soortenlijst: bruine korenbouten in het Kralingse Bos

Garry Bakker [ecoloog, Bureau Stadsnatuur; bakker@bureaustadsnatuur.nl]

Bureau Stadsnatuur voert in het kader van beheer en inrichting van het Kralingse Bos een monitoring uit van de flora en fauna in het gebied. Eén van de soortgroepen waar onze aandacht jaarlijks naar uitgaat zijn de juffers en libellen die er voorkomen. Het is prettig werk om op zonnige dagen de zonbeschenen oevers af te speuren naar deze kleurrijke insecten. Zeker wanneer er iets te ontdekken valt.

Bijzondere ontdekking

Op 23 mei 2019 was het dus weer tijd voor een rondje 'libellen tellen' in het Kralingse Bos. Vanaf het vlonderpad naast de zogenoemde vistrap, een cascade van vijvers die in 2011 is aangelegd ter verbetering van de waterkwaliteit in het gebied, viel mijn oog op een libel die op een stengel in het water zat. Het uiterlijk hield het midden tussen dat van een gewone oeverlibel (*Orthetrum cancellatum*) en een platbuik (*Libellula depressa*), allebei vrij algemeen voorkomende soorten. Eerstgenoemde viel echter al snel af op basis van de donkere vlekken in de bases van de achtervleugels én de prominente oranje adering in de voorvleugels. Met niet alle kenmerken paraat, maar wel met het idee dat 'als dit een platbuik wordt, dan is het achterlijf wel erg smal en zijn de donkere vleugelvlekken wel erg klein', slaagde ik er snel in enkele goede foto's te maken. Het dier werkte mee en liet zich op zijn favoriete stengel van alle kanten vastleggen. Een minuut googelen op de kenmerken bevestigde mijn vermoedens: ik stond naar een bruine korenbout (*Libellula fulva*) te kijken. De eerste voor Rotterdam!

Het vervolg

Aangezien ik bezig was met een inventarisatie van libellen en waterjuffers op een aantal vaste monitoringplots in opdracht van de gebiedsbeheerder (Gemeente Rotterdam) moest ik verder. Aangekomen op mijn volgende oever, 200 meter verderop, trof ik tot mijn

▲ De eerste bruine korenbout voor Rotterdam. Het betreft een nog niet uitgekleurd exemplaar, herkenbaar aan de oranje vleugeladering en de donkere vlekken in de bases van de achtervleugels. Het al flink blauw gekleurde achterlijf wijst op een mannetje. Kralingse Bos, Rotterdam, 23 mei 2019. (Garry Bakker)

verrassing een tweede exemplaar met een identiek uiterlijk, dat ik echter snel kwijt was. Eenmaal aangekomen aan de overzijde van de watergang vloog er een verdacht oranje libel op uit de vegetatie, die ik aanvankelijk voor mogelijk vrouwtje vuurlibel (*Crocothemis erythraea*) hield. Deze liet zich gelukkig wel terugvinden en fotograferen. Ook dit bleek een bruine korenbout, maar dan een zeer recent uitgeslopen exemplaar dat zich onderscheidt van oudere exemplaren door de prominent oranje kleur (zie de coverfoto van Dijkstra *et al.* 2002, Dijkstra & Lewington 2006). Heel opmerkelijk: een soort waar ik al enkele jaren scherp op let tijdens mijn libelleninventarisaties verschijnt plots op meerdere plekken. Dit bleek nog maar het topje van de ijsberg.

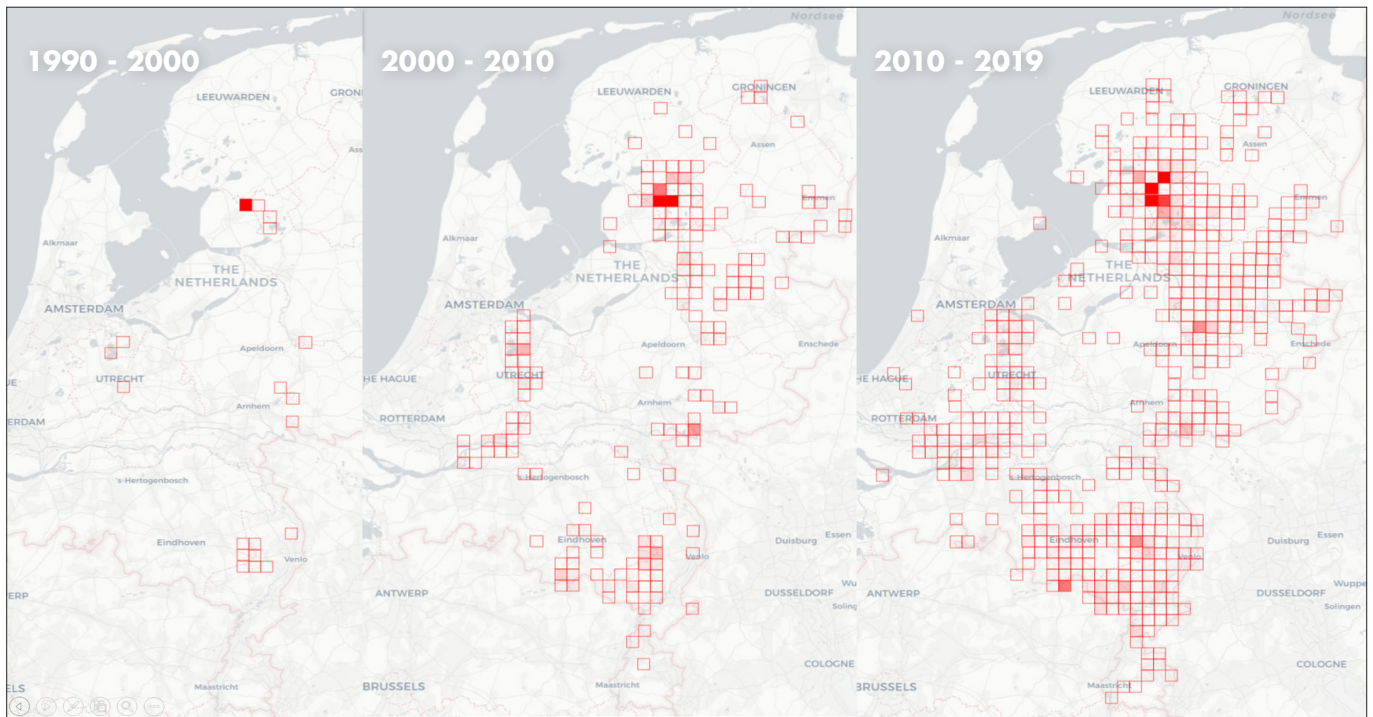
Ik informeerde Paul Schrijvershof, een fanatiek libellenkijker en woonachtig in de regio, over mijn waarnemingen. Hij nam er de volgende dag goed de tijd voor en telde maar liefst elf exemplaren langs dezelfde stukken oever van de Wolvenvallei in het Kralingse Bos. Op basis van alle waarnemingen en het feit dat er vooral verse exemplaren

aanwezig waren, is vrijwel zeker sprake van lokale voortplanting en dus van een populatie in het Kralingse Bos.

Toename

Wie een blik werpt op de verspreidingskaart van de bruine korenbout in de laatste atlas van de Nederlandse libellen (Dijkstra *et al.* 2002), ziet voor de periode 1990-1997 een zeer beperkte verspreiding: het Vechtplassengebied, de IJsselvallei en de Peelregio vormen de kernverspreiding. In grote delen van Nederland komt de soort in deze periode helemaal niet voor. De hoogste aantallen werden gevonden op de zandgronden en in laagveengebieden met veel kwelwater. De combinatie van matige voedselrijkdom van het water en een rijke oevervegetatie, die ook wordt gewaardeerd door soorten als glassnijder (*Brachytron pratense*) en variabele waterjuffer (*Coenagrion pulchellum*) is bepalend voor het voorkomen.

Anno 2019 is het verspreidingsbeeld radicaal veranderd: het areaal waar de soort voorkomt is fors toegenomen, met een opvallende rol voor de Biesbosch, waar in de jaren 2010-2019 een aanzienlijke

▲ Arealuitbreiding van bruine korenbout (*Libellula fulva*). Verspreiding in 5x5 km-hokken. (bron: Waarneming.nl, de website voor natuurinformatie van Stichting Observation International, Natuurbank Nederland (NBNI), Natagora en Natuurpunt (<https://waarneming.nl>))

uitbreiding heeft plaatsgevonden van plasdrasgebied. Daar hebben de bruine korenbout en andere soorten van kunnen profiteren. Vermoedelijk zijn de uitbreiding naar en aantalstoename in dit gebied de spreekwoordelijke springplank geweest voor de vestiging in het Kralingse Bos.

Waterkwaliteit

In het kaartje op basis van gegevens van Waarneming.nl is de areaaluitbreiding aardig te zien. Het roept de vraag op wat de oorzaak is. Een algehele kwaliteitsverbetering van het oppervlaktewater in grote delen van Nederland ligt voor de hand. Vóór 1950 lagen de vindplaatsen van de bruine korenbout breder verspreid dan in de jaren 1960-90, een periode waarin eutrofiëring van het oppervlaktewater als gevolg van allerhande directe en indirecte lozingen van vervuilende stoffen, en structureel pesticidengebruik in de landbouw, een aanslag vormden op de Nederlandse waterfauna (en de rest van de Nederlandse natuur, maar dat is een verhaal voor een andere keer). Vanaf 1990 neemt deze vervuiling af. Ook andere soorten die zich thuis voelen in overeenkomstige watermilieus, zoals vroege glazenmaker (*Aeshna isoceles*) en glassnijder laten de laatste jaren een forse uitbreiding zien van het areaal en de aantallen. Zo ook in het Kralingse Bos, waar sinds 2011 diverse ingrepen in het watermilieu zijn gepleegd om de problematiek van blauwalgen te

bestrijden. Er werden tonnen witvis uit de Kralingse Plas weggevangen, een defosfateringsinstallatie gebouwd, een kostbare bezandingsoperatie van de plasbodem uitgevoerd en er werden diverse vijvers aangelegd om voedingsstoffen middels vegetatie uit het water te filteren. Dit alles leidde al snel tot veranderingen in de waterfauna, met de vestiging van grote populaties van azuurwaterjuffer (*Coenagrion puella*), watersnuffel (*Enallagma cyathigerum*) en de eerder genoemde vroege glazenmaker en glassnijder (Bakker 2011). Het ligt daarom in de lijn der verwachting dat de bruine korenbout net als deze soorten een blijver zal zijn en zich als mobiele soort zal uitbreiden naar locaties in de omgeving.

Het is bemoedigend om te zien dat maatregelen die tot een schoner milieu moeten leiden ook op lokaal niveau hun

vruchten afwerpen. En dat de inspanningen van de gemeente Rotterdam in het Kralingse Bos bijdragen aan een betere bescherming van kwetsbare soorten. ◀

Bronnen

- Bakker, G. 2011 - Opmerkelijke toename van de azuurwaterjuffer in het Kralingse Bos - *Straatgras* 23(2): 42
- Dijkstra, K.D.-B., Kalkman, V., Ketelaar, R. & Weide, M.J.T. van der 2002 - *De Nederlandse libellen (Odonata) - Nederlandse fauna 4*, Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, KNNV Uitgeverij & European Invertebrate Survey-Nederland, Leiden
- Dijkstra, K.D.-B. & Lewington, R. 2006 - *Field Guide to the Dragonflies of Britain and Europe* - British Wildlife Publishing, Gillingham

▲ Onvolwassen bruine korenbout. Let op de opvallende oranje vleugeladering, de zwarte vlekken in de bases van de achtervleugels en de donkere vleugeltoppen. Kralingse Bos, Rotterdam, 23 mei 2019. (Garry Bakker)